

**ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ
З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Круцевич Тетяна, Іщенко Олеся, Семененко В'ячеслав
Національний університет фізичного виховання і спорту України

Аннотація

В статті розглянуті підходи до оцінки теоретичних знань по предмету «Фізическая культура» дітей середнього шкільного віку. Визначено рівень теоретичних знань учасників 6-9 класів і дано кількісну оцінку цих знань відповідно до вимог сучасної програми по предмету «Фізическая культура» для 5-9 класів.

Ключевые слова: середній шкільний вік, фізическая культура, теоретические знання.

Annotation

The article discusses approaches to the assessment of theoretical knowledge on the subject of "Physical Culture" middle-school children. Revealed a level of theoretical knowledge of students 6-9 grades and given estimation of theoretical knowledge in accordance with the requirements of a modern program on the subject of "Physical Culture" for 5-9 grades.

Key words: middle school age, physical education, theoretical knowledge.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні умови життя вимагають пошуку нових шляхів удосконалення процесу фізичного виховання підростаючого покоління. Аналіз науково-методичної літератури характеризує наявність невикористаних резервів в організації фізичного виховання дітей середнього шкільного віку і як, наслідок – низький рівень фізичної підготовленості школярів, недостатнє володіння руховими навичками, високий відсоток захворюваності [1, 7, 10]. В той же час, навчальна дисципліна «Фізична культура» повинна надавати можливість використання сучасних науково обґрунтованих методик фізкультурно-оздоровчих занять для дітей середнього шкільного віку з метою підвищення мотивації до занять фізичними вправами, підвищення потреби в здоровому способі життя, а також сприяння вирішенню всіх завдань, які стоять перед процесом фізичного виховання в школі [1, 9 та інш.].

Розробка питань теорії навчання традиційно посідає чільне місце в сучасній педагогічній і спортивній науці. Значна увага у сучасних дослідженнях приділяється проблемам вивчення структури пізнавальної діяльності та сутності і вдосконалення процесу формування знань учнівської та студентської молоді [6, 7, 8 та інш.]. Так, авторами [2, 6 та інш.] розроблено критерії оцінювання

теоретико-методичної підготовленості учнів з фізичної культури, запропоновано комплексну оцінку контролю навчальних досягнень учнів з фізичної культури, яка містить також оцінювання теоретичної підготовки [4, 8]. Проте, визначаючи позитивні сторони розроблених технологій оцінювання теоретико-методичних знань учнів з фізичної культури, треба визнати: очевидно є складність використання зазначених критеріїв у практичній діяльності вчителя фізичної культури, відсутність чіткості і достатньої обґрунтованості рівнів засвоєння знань, які відповідали б теорії їх формування. Тому авторами програми з фізичної культури при розробці теоретичного розділу програми були враховані основні вимоги до вдосконалення пізнавальної діяльності учнів, що сприятиме підвищенню рівня теоретичних знань.

Формування теоретичних знань, на відміну від інформації, являє собою такий процес, при якому поступово утворюється система тісно пов'язаних між собою думок і понять [4, 5 та ін.]. Так, в роботах деяких авторів [2, 6, 7] було виявлено, що у сучасних школярів ставлення до уроків фізичної культури стає негативним у зв'язку з невідповідністю між потребами дітей і змістом уроків фізичної культури, відсутністю спрямованості на інтелектуальний розвиток під час уроків, обґрунтованої теоретичної

складової, відсутність цих знань з фізичної культури в учнів і невміння застосовувати ці знання на практиці, нерозуміння школярами значення і функцій фізичної культури для власного розвитку і для суспільства.

Практика показує, що відсутність у школярів теоретичних знань з фізичної культури різко знижує ефективність навчання і виховання, зменшує інтерес до занять фізичними вправами, заважає появі у учнів позитивного ставлення і потреби в систематичних самостійних заняттях фізичною культурою.

Значення теоретичного матеріалу обумовлено і тим, що він безпосередньо впливає на формування індивідуальної фізичної культури особистості і є складовою неспеціальної фізкультурної освіти, хоча і не робить прямого і безпосереднього впливу на фізичне вдосконалення дітей середнього шкільного віку, тим не менш, – сприяє суттєвому підвищенню цілеспрямованості та ефективності процесу фізичного виховання [3, 4, 8].

Тому в умовах загальноосвітніх закладів поступово загострюється проблема модернізації викладання предмету «Фізична культура» з необхідних розширенням теоретичної підготовки учнів, що й обумовило актуальність наших досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: Дослідження виконано відповідно Зведеного плану НДР в сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1. «Вдосконалення програмно нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0111U001733).

Мета досліджень – виявити рівень теоретичних знань учнів середнього шкільного віку з дисципліни «Фізична культура».

Методи та організація досліджень. Для досягнення мети

були використані такі методи дослідження: аналіз даних науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, програм з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів, узагальнення досвіду передової педагогічної практики, педагогічні спостереження за навчальною роботою учнів, соціологічні та статистичні методи дослідження.

Дослідження проводилися на базі середніх загальноосвітніх шкіл м. Києва, в дослідженнях взяли участь 240 учнів, які навчаються в 6-9 класах (серед них 120 хлопців і 120 дівчат).

Результати досліджень та їх обговорення. З 2009/2010 навчального року в Україні впроваджується нова навчальна програма з фізичної культури для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Т. Ю. Круцевич та інш.) [9]. Програма характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності і складається з інваріативних та варіативних модулів. Вона містить пояснювальну записку, зміст навчального матеріалу, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, навчальні нормативи і перелік обладнання, необхідного для освоєння модуля. Відповідно до програми з дисципліни «Фізична культура» оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури повинно здійснюватися за такими видами діяльності: засвоєння теоретико-методичних знань, засвоєння техніки виконання фізичної вправи (може здійснюватися окремо від прийому навчального нормативу); виконання навчального нормативу (з урахуванням динаміки особистого результату) та виконання навчальних завдань під час проведення уроку.

При цьому необхідно враховувати, що формування знань з фізичної культури сприяє забезпеченню всебічності культурного розвитку людини, усвідомленню змісту, процесу, результатів фі-

зичного виховання, формування мотивацій фізкультурної діяльності. Все це можливо досягти тільки в умовах оптимальної системи формування знань. Одним із механізмів оптимізації цього процесу є контроль цих знань, який повинен здійснюватися як по відношенню до вчителів фізичної культури, так і до учнів [4, 9, 10].

На основі інваріативних модулів теоретико-методичних знань, представлених в навчальній програмі «Фізична культура» для 6-9 класів нами були розроблені тести для оцінки теоретичних знань учнів з фізичної культури, які включали в себе по 50 питань і були розподілені за такими розділами:

- 1 – теоретичні основи фізичної культури;
- 2 – формування здорового способу життя;
- 3 – олімпійська освіта.

За кожну правильну відповідь учень отримував 1 бал. Отримана сума порівнювалася з установленою системою оцінки:

45-50 балів – відмінне знання матеріалу (90-100%),

35-44 балів – добре знання матеріалу (70-89%),

25-34 – задовільне знання матеріалу (50-69%),

менше 25 балів – учень теоретично не підготовлений (до 50%).

Узагальнені результати тестування теоретичних знань учнів середнього шкільного віку свідчать про загалом недостатній їх рівень. Відмінного знання програмного теоретичного матеріалу не продемонстрував жоден з опитаних підлітків. Тільки 11,19 % хлопців відповіли на оцінку «добре» (70 – 89 % правильних відповідей), 34,03 % учнів отримали оцінку «задовільно», 54,78 % – набрали менше 25 балів (виявилися теоретично не підготовленими), з яких майже чверть (21,58 %) набрали, навіть, менше 15 балів, що свідчить про переважання поверхневого уявлення про об'єкт вивчення.

Оцінка рівня теоретичних знань з фізичної культури дівчат відмічається ще нижчими результатами у порівнянні з хлопцями. Більшість опитаних характеризується тільки початковими рівнями теоретичної підготовленості (55,61% дівчат набрали менше 25 балів, серед них 39,84% набрали менше 15 балів), коли учень відтворює менше половини навчального матеріалу, і, окрім того, здатний відтворити його не в повному обсязі, а лише фрагментарно, викладає свою думку тільки на елементарному рівні. Системних знань, які впливають на здатність приймати творчі рішення, бездоганного рівня теоретичної підготовленості серед досліджуваного континенту дівчат не було знайдено взагалі. Достатній рівень теоретичної підготовленості виявлено у 7,87 % дівчат середнього шкільного віку (відповіли на оцінку «добре») і 36,52 % дівчат отримали оцінку «задовільно». Хоча статистично вірогідної різниці між досліджуваними параметрами теоретичної підготовленості дівчат і хлопців виявлено не було, однак у останніх відмічається більша кількість теоретично не підготовлених, ніж у хлопців – в середньому на 18 %.

Дослідження рівня теоретичних знань у віковому аспекті свідчить про погіршення ситуації з дорослішанням хлопців (табл. 1). Так, найкращий рівень теоретичних знань з фізичної культури продемонстрували хлопці 6 класів (50% задовільних відповідей), в той час,

як у хлопців сьомих-дев'ятих класів цей показник не перевищував 37 %. Найгірший рівень теоретичної підготовленості виявлено серед хлопців 7 класів (63 %).

Більшість дівчат 7 класів (53%) відповіли на оцінку «задовільно», в той час як в 6, 8 класах цей показник не перевищував 37% та 9 класах - 23%. Кількість теоретично не підготовлених дівчат знаходилось в межах 37-72%, при цьому найбільша їх кількість навчаються в 9 класах. Близько 10% дівчат 6 та 7 класів відповіли на оцінку «добре» (табл.1). В результаті оцінювання рівня теоретичних знань встановлено його поступове погіршення у дівчат з шостого до дев'ятого класу.

Результати, отримані в ході тестового опитування з визначення рівня теоретичних знань відповідно до навчального матеріалу

з фізичної культури, узагальнені у таблиці 2.

При тестуванні теоретичних знань хлопців було з'ясовано, що найменшу складність викликають запитання за розділами «Теоретичні основи фізичної культури» та «Олімпійська освіта» (діапазон правильних відповідей у межах 60,8 – 71,53 %), проте для більшості опитаних хлопців характерне незнання багатьох питань, пов'язаних з формуванням здорового способу життя. Серед дівчат середнього шкільного віку найменше правильних відповідей було дано на запитання, що стосуються теоретичних основ фізичної культури (35,2 – 41,8 %) і, навпаки, – достатній рівень знань вони продемонстрували, відповідаючи на запитання за розділами «Формування здорового способу життя» та «Олімпійська освіта».

Таблиця 1

Рівень теоретичних знань з предмету «Фізична культура» у учнів 6 – 9 класів

Клас	n=240	Відсоток правильних відповідей теоретичних знань, %			
		відмінно	добре	задовільно	теоретично не підготовлені
6	хлопці (n=30)	-	19,8%	50%	30,2%
	дівчата (n=30)	-	9,9%	36,6%	53,5%
7	хлопці (n=30)	-	-	36,6%	63,4%
	дівчата (n=30)	-	9,9%	53,5%	36,6%
8	хлопці (n=30)	-	13,4%	36,6%	50%
	дівчата (n=30)	-	-	36,6%	36,4%
9	хлопці (n=30)	-	23,1%	36,6%	40,3%
	дівчата (n=30)	-	-	23,1%	72,9%

Таблиця 2

Рівень теоретичних знань учнів 6-9 класів за розділами

Розділи	Відсоток правильних відповідей за розділами теоретичних знань, %							
	6 клас		7 клас		8 клас		9 клас	
	хл	д	хл	д	хл	д	хл	д
Теоретичні основи фізичної культури	62,91	41,8	57,25	39,1	36,9	37,5	71,53	35,2
Формування здорового способу життя	40,9	62,1	36,1	63,4	41,11	59,2	42,65	58,3
Олімпійська освіта	60,8	59,9	60,62	59,1	60,43	58,7	61,53	58,1

Показовим є те, що серед хлопців сьомих класів – найнижчий рівень теоретичних знань за всіма розділами навчальної програми з фізичної культури. Отримані результати свідчать про необхідність використання методів активізації пізнавальної діяльності учнів (самостійна робота, завдання для самоконтролю та ін.), забезпечення оперативного контролю в процесі занять з метою коригування дій і знань учнів і реалізацію міжпредметних зв'язків, які дозволять школярам краще зрозуміти сутність питань, що розглядаються у фізичній культурі.

Аналізуючи рівень знань у хлопців за розділом «Теоретичні основи фізичної культури», слід відмітити, що в 6-8 класах близько 50% відповіли на оцінку «задовільно», а найнижчий рівень мали хлопці, що навчаються в 7 класах (42,9%); хлопці, що навчаються в 9 класах у своїй більшості (66%) відповіли на оцінку «добре». Кількість незадовільних оцінок знаходиться в межах 10-30%, при цьому найбільша кількість припадає на 7 класи.

У дівчат за цим теоретичним розділом більшість незадовільних оцінок було в 7-му класі (66%), а в 6 і 9 класах по 50%. Кількість теоретично не підготовлених в 6-8 класах знаходиться в межах 13-20%, при цьому найбільша їх кількість навчаються в 8 класах; серед дівчат 9 класів таких не було виявлено.

За розділом «Олімпійська освіта» хлопці 6, 7 і 9 класів близько 50% відповіли на оцінку «задовільно», а найнижчий рівень мали хлопці, що навчаються в 8 класах (42,9%), в той же час 26-33% хлопців 6-9 класів відповіли на оцінку «добре». Кількість незадовільних оцінок знаходиться в межах 13-26%, більшість з яких припадає на 6-ті класи.

Дівчата за розділом «Олімпійська освіта» в 7-9-х класах близько 50% відповіли на оцінку «задовільно», в той же час на оцінку

«добре» в усіх класах відповіла та ж кількість, що й в хлопців. Кількість незадовільних оцінок у дівчат 6-9 класів знаходиться в межах 16-23%.

Питання, що стосуються розділу «Формування здорового способу життя» виявились найважчими для хлопців. Тільки близько 40% учнів 6-8 класів відповіли на оцінку «задовільно», кращий рівень підготовленості мали учні 9-тих класів (50%). Кількість незадовільних оцінок у межах 37-46% припадає на 8-9-ті класи.

У дівчат рівень за цим теоретичним розділом дещо вищий, ніж у хлопців. Так, в усіх класах близько 50% відповіли на оцінку «задовільно», а 33-39% дівчат 6-9 класів відповіли на оцінку «добре». Кількість незадовільних оцінок у дівчат в 6-8 класах знаходиться в межах 16-20%, а в 9 класів тільки 3% учениць були теоретично не підготовленими.

У дівчат труднощі при відповідях за окремими теоретичними розділами з фізичної культури збігаються з ускладненнями, що виникають також у хлопців. Це такі питання як: особливості фізичного розвитку підлітків, норми рухової активності, засоби самоконтролю при заняттях фізичними вправами.

Таким чином, викладання предмету «Фізична культура» вже давно вимагає певного осмислення, побудови в логічній послідовності, викладання матеріалу з обов'язковим урахуванням теоретико-методичних знань з можливим залученням нових джерел інформації та інтерактивних технологій навчання, що може забезпечити новизну сприйняття матеріалу і відповідність сучасним прагненням дітей середнього шкільного віку. Для стимулювання самостійної роботи необхідно проводити тематичні вікторини, конкурси, ігри «Що, де, коли» у позанавчальний час. Все це може сприяти підвищенню не тільки рівня теоретичних знань з фізич-

ної культури, а й потреб до спеціально-організованих та самостійних занять фізичними вправами та формування здорового способу життя.

Таким чином, зміст теоретичної підготовки дітей середнього шкільного віку з фізичної культури повинен бути заснований на диференціації навчального матеріалу за розділами і темами, розробці спеціальних завдань-запитань з поданням варіантів відповідей на них, контролю за рівнем теоретичної підготовленості школярів, виконання учнями самостійної роботи за навчальними посібниками, участь у вікторинах на спортивну тематику і повторному оцінювання рівня володіння теоретичними знаннями з фізичної культури.

Висновки

1. Аналіз наукової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження, а також педагогічні спостереження, тестування та практичний досвід дозволили виявити протиріччя між високою значимістю рівня теоретичних знань у галузі фізичної культури і спорту та низьким рівнем їх сформованості у школярів середніх класів.

2. Дослідження теоретичних знань з фізичної культури учнів 6-9 класів свідчить про їх низький рівень, що може бути пов'язано з формальним відношенням вчителів фізичної культури до реалізації процесу навчання інваріативному, обов'язковому модулю «Теоретико-методичні знання» що включений до програми з фізичної культури для 5-9 класів. Спеціальна теоретична підготовленість учнів середнього шкільного віку з фізичної культури повинна, сприяти більш ефективній практичній діяльності у сфері фізичного виховання, а також формуванню потреби у систематичних заняттях фізичною культурою та впливати на розвиток їх фізкультурних потреб.

3. За даними наших досліджень встановлено, що у дітей середнього шкільного віку теоретичні знання з навчального предмету «Фізична культура» знаходяться на низькому рівні. Співвідношення рівня знань у дівчат нижче, ніж у хлопців в середньому на 18 % при загальній сумарній оцінці знань з фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку. Подальші дослідження будуть присвячені вивченню рівня теоретико-методичних знань з предмету «Фізична культура» з учнями середнього шкільного віку з урахуванням мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Література

1. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд. – К.: Олимпийская литература, 2009. – 528 с.
2. Герасимова Н. А. Интегральная технология обучения в физкультурном образовании школьников: дис. .канд.пед. наук. / Н.А. Герасимова. - СПб., 2003. - 251 с.
3. Железняк Ю. Д., Минбулатов В. М. Теория и методика обучения предмету «Физическая культура»: учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. Заведений / Ю. Д.Железняк, В. М. Минбулатов. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 272 с.
4. Лопухина А. С. Инновационность контроля качества физкультурного образования школьников: Учебное пособие для учителей физической культуры, преподавателей, студентов и аспирантов факультета физической культуры. - Вологда: ВГПУ, изд., 2009. - 88 с.
5. Лукьяненко В. П. Терминологическое обеспечение развития физической культуры в современном обществе: монография / В. П. Лукьяненко. - М.: Советский спорт, 2008. - 168 с.
6. Саїнчук М. М. Ціннісна орієнтація старшокласників до отримання теоретичних знань із фізичної культури. / М. М. Саїнчук // Молода спортивна наука України: зб.наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Вип. 15: у 4-х т. – Л.: ЛДУФК. – 2011. – Т.2. – С. 227-232.
7. Теорія і методик фізичного виховання / За ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: олімпійська література, 2008 – Т. 2. – 368 с.
8. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді: автореф. ... дис. д.фіз.вих.: НУФВСУ, 2012. – 39с.
9. Фізична культура в школі : 1 – 9 класи : методичний посібник / за загальною редакцією С.М. Дятленко. – К.:Літера ЛТД, 2013. – 352 с.
10. Янсон Ю. А. Физическая культура в школе. Научно-педагогический аспект. Книга для педагога. / Ю. А. Янсон. - Ростов н / Д: «Феникс», 2009. - 635 с.

